

ANALISIS PENGARUH TAFSIR AL-BAYDAWI DALAM TAFSIR TURJUMAN AL-MUSTAFID

Ahmad Baha' bin Mokhtar, Ph.D¹

Ahmad Effat bin Mokhtar²

Abstrak

Kertas ini mengkaji pengaruh tafsir al-Baydawi dalam tafsir Turjuman al-Mustafid karangan Abd Rauf al-Singkili. Isu yang dikaji ialah sejauh mana kandungan tafsir Turjuman al-Mustafid terpengaruh dengan tafsir al-Baydawi. Persoalan ini timbul berpunca daripada tulisan di muka hadapan tafsir Turjuman al-Mustafid yang menyatakan bahawa kitab ini adalah terjemahan daripada tafsir al-Baydawi. Dalam pada itu, terdapat kajian lain yang berpendapat bahawa Turjuman al-Mustafid bukanlah terjemahan daripada tafsir al-Baydawi bahkan ia lebih hampir kepada terjemahan daripada tafsir Jalalayn. Oleh itu, kajian ini bertujuan untuk menganalisis kedua-dua tafsir ini dan membuat perbandingan antara keduanya bagi mengetahui sejauh mana pengaruh Tafsir al-Baydawi dalam penulisan Turjuman al-Mustafid seterusnya menyatakan kedudukan sebenar tafsir ini. Kajian ini menggunakan metode pengumpulan data berdasarkan kajian perpustakaan terhadap sumber primer dan sekunder bagi mencari data berbentuk perbandingan. Berdasarkan analisis kajian mendapati perbezaan yang ketara antara kandungan Turjuman al-Mustafid dengan Tafsir al-Baydawi. Turjuman al-Mustafid adalah terjemahan makna ayat-ayat al-Quran dengan tambahan huraian tafsir, kisah dan huraian ilmu qiraat pada bahagian tertentu. Manakala huraian tafsir dalam kitab tafsir al-Baydawi lebih panjang dan luas perbahasannya. Justeru kitab Turjuman al-Mustafid bukanlah terjemahan daripada al-Baydawi sepenuhnya, hanya terdapat petikan tertentu sahaja diambil daripada al-Baydawi.

Kata Kunci: al-Baydawi, Tafsir, Turjuman al-Mustafid

PENGENALAN

Terdapat beberapa sumber yang menggambarkan bahawa kitab tafsir *Turjuman al-Mustafid* karangan Abd Rauf al-Fansuri adalah terjemahan daripada kitab tafsir *Anwar al-Tanzil wa Asrar al-Ta'wil* yang terkenal dengan tafsir al-Baydawi karangan `Abd Allah bin `Umar al-Baydawi.³ Antara sumber tersebut adalah catatan pada kulit luar kitab *Turjuman* yang dicetak oleh Mustafa al-Halabi di Kaherah Mesir pada tahun 1951 tertulis “Tafsir al-Badawi” manakala pada halaman dalam tertulis “ترجمان المستفيد وهو الترجمة الجاوية”

---

¹ Penulis merupakan pensyarah Fakulti Usuluddin, Universiti Islam Sultan Sharif Ali, Brunei Darussalam (UNISSA)

² Penulis merupakan pensyarah Fakulti Pengajian Islam, Kolej Universiti Islam Pahang Sultan Ahmad Shah (KUIPSAS)

³ “Antara mereka yang berpendapat demikian ialah Snouck Hurgronje, Rinkes dan Vorhoeve. Selain itu, pentashih *Tarjuman al-Mustafid* juga berpendapat bahawa ia adalah terjemahan Tafiir al-Baydawi.” Lihat: *Jurnal Pengajian Melayu*, jilid 16. 2005, h. 159 artikel berjudul: *Tarjuman Al-Mustafid: Satu Analisa Terhadap Karya Terjemahan*. Artikel ini boleh dipaut melalui laman: myjurnal di http://www.myjurnal.my/filebank/published_article/24030/Article_8.PDF

للتفسير المسمى أنوار التنزيل وأسرار التأوي⁴. Di samping itu, di halaman akhir tafsir ini terdapat kenyataan daripada tiga orang pentashih karya ini yang menyatakan bahawa kitab ini adalah terjemahan daripada tafsir al-Baydawi.

Walau bagaimanapun tiada satu kenyataan pun daripada pengarang di dalam *Turjuman al-Mustafid* setakat yang diketahui menyatakan beliau menterjemah kitab ini daripada tafsir al-Baydawi. Apa yang ditemui di dalam kitab *Turjuman* ialah nukilan-nukilan yang dipetik daripada al-Baydawi sebagai rujukan sahaja.

Daripada permasalahan ini, pengkaji merasakan satu analisis harus dilaksanakan. Maka melalui pendekatan ini boleh diketahui lebih jelas hubungan *Turjuman al-Mustafid* dengan tafsir al-Baydawi. Rentetan daripada itu, beberapa persoalan yang timbul akan dibincangkan dalam penulisan ini iaitu apakah hubungan sebenar antara *Turjuman al-Mustafid* dengan tafsir al-Baydawi, adakah benar *Turjuman al-Mustafid* adalah terjemahan tafsir al-Baydawi.

SKOP KAJIAN

Kajian ini tertumpu kepada analisis kitab *Turjuman al-Mustafid* karangan Abd Rauf al-Fansuri dan tafsir *Anwar al-Tanzil wa Asrar al-Ta'wil* karangan `Abd Allah bin `Umar al-Baydawi. Kajian ini juga turut mengupas tentang perbandingan antara metode antara kedua-dua tafsir tersebut. Kajian ini hanya terbatas kepada surah al-Fatihah dan lima ayat daripada surah al-Baqarah bagi mewakili surah-surah yang lain. Pada pandangan penulis bahagian tersebut sudah memadai bagi mencapai objektif kajian ini.

PENGENALAN TURJUMAN AL-MUSTAFID

Turjuman al-Mustafid adalah salah satu sumbangan besar Syeikh Abd Rauf al-Fansuri kepada khazanah ilmu di Nusantara khususnya dalam bidang tafsir dan karya ini antara karya yang sangat tinggi nilai sejarahnya. Menurut beberapa kajian mendapati bahawa kitab *Turjuman al-Mustafid* adalah karya tafsir al-Quran tertua di Nusantara dan karya ini dijangka telah dihasilkan pada tahun 1675 (Peter G. Riddell, 2001). Karya ini pernah dicetak di beberapa buah negara antaranya: Istanbul, Mesir, Singapura, Pulau Pinang dan Jakarta. Bahkan karya ini pernah dijumpai di Afrika Selatan dalam masyarakat Melayu di sana (Syahrizal Abbas, 1995). Namun setakat yang ditemui oleh pengkaji hanya cetakan Mustafa al-Halabi Mesir pada tahun 1951 dan cetakan Dar al-Fikr Pulau Pinang yang masih kekal hingga kini.

Terdapat beberapa usaha yang telah dilakukan untuk mengkaji karya ini antaranya: *Tafsir Tarjuman al-Mustafid: Kajian Intertekstualiti* oleh Wan Nasyrudin Wan Abdullah,⁵ *Mempertimbangkan Tarjuman Al-Mustafid (Telaah Atas Kemurnian*

---

⁴ Bermaksud: *Turjuman al-Mustafid* merupakan terjemahan jawi bagi tafsir yang berjudul *Anwar al-Tanzil wa Asrar al-Ta'wil*.

⁵ Kajian ini adalah Tesis Ph.D. Jabatan al-Quran dan al-Hadith, Akademi Pengajian Islam, Universiti Malaya, 2008.

Tafsir Karya Abd. Rauf Sinkel)⁶ *The Qur'an In The Malay World: Reflections On 'Abd Al-Ra'uf Of Singkel (1615–1693)* oleh A.H. Johns⁷ dan *Islam And The Malay-Indonesian World: Transmission And Responses* oleh Peter G. Riddell.⁸

Secara umumnya kandungan karya ini sangat unik. Keunikan karya ini adalah pada gabungan antara tafsir dan ikhtilaf Qiraat. Hingga ke hari ini belum terdapat sebuah tafsir yang lengkap di Nusantara yang menggabungkan huraian ikhtilaf qiraat secara tersusun daripada surah al-Fatihah hingga al-Nas seperti yang terdapat di dalam karya ini. Keunikan huraian ikhtilaf qiraat yang dibawa oleh al-Fansuri dalam karya ini menggambarkan beliau adalah seorang yang mahir ilmu qiraat. Sekali gus fakta ini memberi bayangan bahawa beliau adalah seorang hafiz al-Quran.⁹ Perbincangan karya ini boleh dibahagikan kepada dua bahagian:

Pertama: Bahagian tafsir: Dalam bahagian ini al-Fansuri telah menterjemah semua ayat-ayat al-Quran bermula daripada surah al-Fatihah hingga al-Nas. Pada permulaan setiap surah dikemukakan fadilat surah. Setelah itu, persembahan isi dimulakan dengan ayat al-Quran diikuti dengan terjemahannya secara ringkas. Terdapat pada ayat-ayat tertentu sahaja huraian tafsir. Di samping itu, kisah-kisah berkaitan dengan ayat juga disertakan.¹⁰

Kedua: Bahagian qiraat: Bahagian ini dipercayai adalah tambahan yang dilakukan oleh murid beliau yang bernama Baba Dawud atas arahan beliau. Kenyataan ini telah disebut di akhir karya ini.¹¹ Huraian qiraat yang terdapat dalam karya ini mempunyai metodologi yang tersendiri. Ikhtilaf qiraat di dalam karya ini diambil daripada tiga orang rawi daripada tujuh qiraat mutawatirah iaitu riwayat Qalun daripada Nafi`, riwayat al-Duri daripada Abu `Amr dan riwayat Hafs daripada `Asim.¹² Persembahan bahagian ini biasanya diletak pada ayat-ayat yang terdapat perbezaan qiraat di dalamnya. Selain huraian qiraat terdapat juga huraian tawjih qiraat dan beberapa huraian istilah qiraat.¹³ Namun begitu kajian ini mendapati tiada satu pun rujukan dalam bidang qiraat dinyatakan di dalam tafsir ini.

---

⁶ Kajian ini disiarkan di dalam blog: <http://wahyunishifaturrahmah.wordpress.com/> pada 7 November 2012.

⁷ Kajian ini adalah artikal di dalam *Journal of Islamic Studies*, Bil. 9, h. 120-145 (1998).

⁸ Buku ini dicetak di London oleh C. Hurst & Co. Publishers, (2001).

⁹ Kertas Kerja Seminar The 2nd Annual International Quranic Conference 2012, Bertajuk: "Ikhtilaf Qiraat Kitab Turjuman al-Mustafid Oleh Syeikh Abd Rauf Al-Fansuri: Satu Sorotan", H. 3.

¹⁰ *Turjuman al-Mustafid*, Abd Rauf al-Fansuri (1951), Kaherah: Mustafa al-Halabi, h. 3.

¹¹ *Ibid*, h. 610.

¹² "Ikhtilaf Qiraat Kitab Tujuman al-Mustafid: Analisis Metodologi", Ahamad Baha' bin Mokhtar (2012), kertas kerja dalam buku *Membongkar Rahsia Pendidikan Islam*, Kolej Universiti Perguruan Ugama Seri Begawan Brunei.

¹³ Bagi mengetahui lebih lanjut tentang istilah-istilah dalam karya ini boleh rujuk kertas kerja: "Ikhtilaf Qiraat Kitab Turjuman al-Mustafid Oleh Syeikh Abd Rauf al-Fansuri: Satu Sorotan", Ahamad Baha' bin Mokhtar (2012), h. 13.

PENGENALAN KITAB TAFSIR AL-BAYDAWI

Kitab tafsir al-Baydawi atau judul sebenarnya ialah *Anwar al-Tanzil wa Asrar al-Ta'wil* yang terkenal dengan nama pengarangnya al-Baydawi nama lengkap beliau ialah `Abd Allah bin `Umar al-Baydawi. Beliau meninggal pada tahun 685 H. Beliau merupakan salah seorang mufassir dan faqih dalam mazhaf al-Syafie.¹⁴ Beliau berasal daripada Farsi dan pernah memegang jawatan qadi di Syiraz. Beliau juga seorang ulama yang produktif yang telah menghasilkan banyak karya dalam berbagai bidang ilmu antaranya yang terkenal ialah tafsir ini dan *al-Minhaj al-Wajiz fi Usul al-Fiqh*. Beliau telah mendapat sanjungan daripada ramai ulama terutama terhadap peribadi dan hasil karya tokoh beliau.¹⁵

Ciri utama tafsir al-Baydawi ialah merupakan salah satu tafsir *bi al-ra'yi* alam kalangan ulama Ahli Sunnah Wal Jamaah.¹⁶ Dalam tafsir ini beliau telah menggabungkan antara tafsir dan takwil menggunakan disiplin tata bahasa Arab. Yang paling utama ialah tafsiran ini berlandaskan aqidah Ahli Sunnah Wal Jamaah. Rujukan utama karya ini ialah *al-Kasyshaf* oleh Mahmud bin `Umar al-Zamakhshari dengan menyaring daripadanya fahaman al-Mu`tazilah, *Mafatih al-Ghayb* oleh Muhammad bin `Umar al-Razi dan Tafsir al-Raghib al-Asfahani oleh al-Husayn bin Muhammad. Kitab ini antara kitab tafsir yang kurang membawa riwayat isra'iliyat. kitab ini juga mengandungi perbincangan ilmu qiraat, bukan sahaja daripada qiraat mutawatirah malah adakalanya menyentuh qiraat syadhah.

CIRI-CIRI TAFSIR TURJUMAN AL-MUSTAFID

Antara ciri-ciri tafsir *Turjuman Al-Mustafid*:

- i. **Fadilat Surah:** Terdapat pada setiap permulaan surah huraian tentang fadilat surah dan kenyataan tentang makkiyyah atau madaniyyahnya.
- ii. **Terjemahan ayat:** Setiap ayat akan diterjemahkan mengikut bahasa Melayu yang sesuai dengan zaman penulis. Biasanya terjemahan ini adalah dalam bentuk terjemahan harfiyyah.
- iii. **Tafsir ayat:** Pada ayat-ayat tertentu akan ditambah huraian tafsir secara ringkas.
- iv. **Ikhtilaf qiraat:** Terdapat huraian ikhtilaf qiraat tiga orang rawi iaitu riwayat Qalun daripada Nafi`, riwayat al-Duri daripada Abu `Amr dan riwayat Hafs daripada `Asim. Huraian ini secara konsisten daripada surah al-Fatihah hingga al-Nas. Tumpuan huraian kepada farsy al-huruf sahaja.¹⁷

---

¹⁴ *Al-Tafsir wa al-Mufasssirun*, Muhammad al-Sayyid Husyan al-Dhahabi (t.t), j. 1, Kaherah: Maktabah Wahbah, h. 211.

¹⁵ *Ibid.*

¹⁶ *Ibid.*

¹⁷ Maksudnya ia tidak menyentuh tentang usul qiraah rawi-rawi tersebut.

- v. **Tawjih qiraat:** Terdapat lebih kurang 144 tawjih qiraat di dalam karya ini. Tawjih ini membantu memahami makna bagi qiraat tertentu.
- vi. Tidak menyentuh huraian tentang hukum hakam yang terdapat dalam ayat.
- vii. Tidak menyentuh tentang mazhab-mazhab sama ada aqidah, fekah dan lain-lain.
- viii. Tidak menyentuh tata bahasa Arab, hanya terdapat sedikit huraian tentang bahasa Arab ketika menerangkan tawjih al-Qiraat.

CIRI-CIRI TAFSIR AL-BAYDAWI

Antara ciri-ciri tafsir al-Baydawi:

- i. Ringkasan daripada tafsir al-Zamakhshari.
- ii. Rujukan utama ialah Mafatih al-Ghayb dan Tafsir al-Raghib al-Asfahani.
- iii. Memberi perhatian kepada ilmu qiraat termasuk qiraat syadhdhah.
- iv. Membincangkan tata bahasa Arab yang berkaitan dengan ayat.
- v. Membincangkan masalah-masalah fekah.
- vi. Mendukung aliran Ahli Sunnah Wal Jamaah.
- vii. Kurang riwayat isra'iliyat.
- viii. Membincangkan ilmu sains tabie kerana terpengaruh dengan tafsir al-Razi.

ANALISIS PENGARUH TAFSIR AL-BAYDAWI DALAM TURJUMAN

Jadual 1 adalah perbandingan antara kandungan tafsir al-Baydawi dengan tafsir Turjuman:

Bil.	AL-BAYDAWI	TURJUMAN
1.	Khutbah al-Kitab: ¹⁸ - Al-Baydawi telah menerangkan beberapa metodologi penting penulisan tafsirnya antaranya ialah sumber utama beliau ialah pendapat para sahabat dan ulama salaf manakala metodologi beliau dalam bidang qiraat beliau akan menyentuh qiraat mutawatirah dan syadhdhah.	Khutbah al-Kitab: ¹⁹ Tidak mempunyai khutbah al-Kitab.
2.	Mukadimah Al-Fatihah: ²⁰ - Pernyataan Makiyyah, bilangan ayat, nama-nama dan kelebihanannya.	Mukadimah Al-Fatihah: ²¹ Pernyataan Makiyyah, bilangan ayat, fadilat surah al-Fatihah yang dipetik daripada tafsir al-Baydawi dan kitab Manafi` al-Quran.
3.	Ayat 1: ²²	Ayat 1: ²³

¹⁸ *Anwar al-Tanzil wa Asrar al-Ta'wil*, `Abd Allah bin `Umar al-Baydawi (1418 H), j. 1, Beirut: Dar Ihya' al-Turath al-`Arabi, h. 23.

¹⁹ *Turjuman al-Mustafid*, h. 2.

²⁰ *Anwar al-Tanzil wa Asrar al-Ta'wil* j. 1, h. 25.

²¹ *Turjuman al-Mustafid*, h. 2.

	<ul style="list-style-type: none"> - Pendapat ahl `adad tentang basmalah.</li> <li>- Hadis-hadis tentang basmalah.</li> <li>- Penerangan i`rab dan huraian asal usul perkataan dan juga huraian tata bahasa Arab yang terdapat di dalam ayat ini. - Tafsiran ayat 1 ini hampir tiga halaman. 	<p>Hanya terjemahan makna ayat iaitu: <i>“Dengan nama Allah yang amat murah di dalam dunia ini lagi yang amat mengasihani hambaNya yang mukmin di dalam negeri akhirat itu jua ku mengambil berkat pada membaca fatihah ini”.</i></p>
4.	<p>Ayat 2:²⁴ Huraian makna perkataan al-hamd dan rabb al-`alamin secara terperinci.</p>	<p>Ayat 2:²⁵ Hanya terjemahan makna ayat iaitu: <i>“Segala puji thabit bagi Allah Tuhan yang mempunyai segala makhluk”.</i></p>
5.	<p>Ayat 3:²⁶ Menyatakan sebab diulang ayat ini.</p>	<p>Ayat 3:²⁷ Hanya terjemahan makna ayat iaitu: <i>“Lagi Tuhan yang amat murah di dalam dunia ini lagi yang amat mengasihani hambaNya yang mukmin di dalam negeri akhirat”.</i></p>
6.	<p>Ayat 4:²⁸ <ul style="list-style-type: none"> - Huraian tentang qiraat mutawatirah dan syadhdhah pada perkataan “ملك”. - Huraian makna perkataan-perkataan dalam ayat ini secara terperinci. </p>	<p>Ayat 4:²⁹ Terjemahan makna ayat iaitu: <ul style="list-style-type: none"> - <i>“Raja yang memerintah pada hari kiamat”.</i> - Huraian tentang qiraat pada perkataan “ملك”. Tumpuan huraian bagi qiraat Abu `Amr, Nafi` dan riwayat Hafs. <ul style="list-style-type: none"> - Menyenaraikan nama-nama Imam qiraat tujuh. </p>
7.	<p>Ayat 5:³⁰ <ul style="list-style-type: none"> - Qiraat syadhdhah bagi perkataan “إياك” - Huraian makna perkataan ibadah dan isti`anah.</li> <li>- I`rab perkataan “إياك”. - Qiraat syadhdhah bagi perkataan “نستعين”. </p>	<p>Ayat 5:³¹ Hanya terjemahan makna ayat iaitu: <i>“Kami tentukan akan Dikau ibadat dan kami tuntut daripadaMu tolong atas berbuat ibadat dan yang lainnya”.</i></p>
8.	<p>Ayat 6:³² <ul style="list-style-type: none"> - Huraian i`rab bagi perkataan di dalam ayat ini. - Keterangan tentang jenis-jenis hidayah. - Huraian qiraat pada perkataan “صراط”. </p>	<p>Ayat 6:³³ Hanya terjemahan makna ayat iaitu: <i>“Beri pertunjuk oleh Mu akan kami jalan yang betul”.</i></p>
9.	<p>Ayat 7:³⁴</p>	<p>Ayat 7:³⁵</p>

²² *Anwar al-Tanzil wa Asrar al-Ta`wil* j. 1, h. 25.

²³ *Turjuman al-Mustafid*, h. 2.

²⁴ *Anwar al-Tanzil wa Asrar al-Ta`wil* j. 1, h. 27.

²⁵ *Turjuman al-Mustafid*, h. 2.

²⁶ *Anwar al-Tanzil wa Asrar al-Ta`wil* j. 1, h. 28.

²⁷ *Turjuman al-Mustafid*, h. 2.

²⁸ *Anwar al-Tanzil wa Asrar al-Ta`wil* j. 1, h. 28.

²⁹ *Turjuman al-Mustafid*, h. 2.

³⁰ *Anwar al-Tanzil wa Asrar al-Ta`wil* j. 1, h. 28.

³¹ *Turjuman al-Mustafid*, h. 2.

³² *Anwar al-Tanzil wa Asrar al-Ta`wil* j. 1, h. 30.

³³ *Turjuman al-Mustafid*, h. 2.

³⁴ *Anwar al-Tanzil wa Asrar al-Ta`wil* j. 1, h. 30.

	<ul style="list-style-type: none"> - Huraian i`rab bagi perkataan di dalam ayat ini. - Huraian maksud “صِرْطُ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ”. - Huraian jenis-jenis nikmat. - Keterangan tentang maksud “غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ”. - Qiraat syadhhdhah bagi perkataan “الضالين”. - Huraian tentang perkataan “أمين”. - Hadis-hadis tentang fadilah surah al-Fatihah. 	<ul style="list-style-type: none"> - Hanya terjemahan makna ayat iaitu: “Jalan segala mereka itu yang telah Kau anugerahi nikmat atas mereka itu lain daripada jalan segala yang dimurkai atas mereka itu dan lain daripada jalan segala orang yang sesat”. - Keterangan tentang maksud “orang yang dimurkai dan orang yang sesat”.
	<p>Mukadimah Surah Al-Baqarah:³⁶</p> <p>مدينة وآيها مائتان وسبع وثمانون آية</p>	<p>Mukadimah Al-Baqarah:³⁸</p> <p>سورة البقرة مدنية وهي مائتان وست وثمانون آية</p>
10.	<p>Maksudnya: “Surah Madaniah bilangan ayatnya 287 ayat”³⁷</p> <p>Fadilat surah disebut di akhir surah.</p>	<p>“Ini surah al-Baqarah iaitu dua ratus delapan puluh enam ayat”³⁹</p> <p>- Fadilat surah dipetik daripada tafsir al-Baydawi dan kitab Manafi` al-Quran.</p>
11.	<p>Ayat 1:⁴⁰</p> <p>Penerangan secara panjang lebar tentang “الم” dan huruf-huruf yang berada di awal surah-surah.</p>	<p>Ayat 1:⁴¹</p> <p>Hanya penerangan: “Allah Ta`ala jua yang terlebih tahu akan yang dikehendakiNya dengan yang demikian itu”</p>
12.	<p>Ayat 2:⁴²</p> <ul style="list-style-type: none"> - Huraian maksud perkataan-perkataan dalam ayat ini secara terperinci. - Huraian darjat taqwa - Huraian i`rab bagi perkataan di dalam ayat ini. - Qiraat bagi perkataan “لا ريب”⁴³. 	<p>Ayat 2:⁴⁴</p> <p>Hanya terjemahan makna ayat iaitu: “Inilah Quran yang dibaca oleh Nabi Muhammad (s.a.w) yang tiada syak di dalamnya akan bahawa ia daripada Allah Ta`ala”.</p> <p>- Kisah dipetik daripada tafsir al-Khazin.⁴⁵</p>
13.	<p>Ayat 3:⁴⁶</p> <ul style="list-style-type: none"> - Penerangan makna-makna perkataan di dalam ayat. - Huraian maksud iman. - Huraian perbezaan makna “رزق” antara golongan Mukhtatilah dan Ahli Sunnah. 	<p>Ayat 3:⁴⁷</p> <p>Hanya terjemahan makna ayat iaitu: “Segala mereka yang percaya ia akan yang ghaib-ghaib dan segala mereka itu yang mendirikan sembahyang dengan sempurnanya dan segala mereka yang membelanjakan barang yang telah kami anugerahi akan mereka itu pada berbuat taat kepada Allah Ta`ala”.</p>

³⁵ *Turjuman al-Mustafid*, h. 2.

³⁶ *Anwar al-Tanzil wa Asrar al-Ta`wil* j. 1, h. 33.

³⁷ Bilangan ini menepati bilangan ulama Basrah iaitu 287. Lihat: Uthman bin Sa`id al-Dani, Abu Amr al-Dani, (1994), *al-Bayan fi `Add Aay al-Qura`n*, tahqiq: Ghani Qadduri al-Hamad. Kuwait: Markaz al-Makhtutat, h. 140.

³⁸ *Turjuman al-Mustafid*, h. 3.

³⁹ Bilangan ini menepati bilangan ulama Kufah iaitu 286. Lihat: Uthman bin Sa`id al-Dani, Abu Amr al-Dani, (1994), *al-Bayan fi `Add Aay al-Qura`n*, tahqiq: Ghani Qadduri al-Hamad. Kuwait: Markaz al-Makhtutat, h. 140.

⁴⁰ *Anwar al-Tanzil wa Asrar al-Ta`wil* j. 1, h. 33.

⁴¹ *Turjuman al-Mustafid*, h. 3.

⁴² *Anwar al-Tanzil wa Asrar al-Ta`wil* j. 1, h. 35.

⁴³ *Anwar al-Tanzil wa Asrar al-Ta`wil* j. 1, h. 37.

⁴⁴ *Turjuman al-Mustafid*, h. 3.

⁴⁵ *Ibid*, h. 3.

⁴⁶ *Anwar al-Tanzil wa Asrar al-Ta`wil* j. 1, h. 37.

⁴⁷ *Turjuman al-Mustafid*, h. 3.

<p>14. Ayat 4:⁴⁸ - Penerangan tentang maksud perkataan di dalam ayat. - Huraian i`rab bagi perkataan di dalam ayat ini.</p>	<p>Ayat 4:⁴⁹ Hanya terjemahan makna ayat iaitu: “Dan segala mereka yang percaya ia akan yang diturunkan kepada mu ya Muhammad dan percaya akan yang diturunkan kepada dahulu daripada mu”.</p>
<p>15. Ayat 5:⁵⁰ - Penerangan tentang maksud perkataan di dalam ayat. - Huraian i`rab bagi perkataan di dalam ayat ini..</p>	<p>Ayat 5:⁵¹ Hanya terjemahan makna ayat iaitu: “Dan mereka yang tahu ia akan akhirat. Mereka itulah atas jalan penunjuk daripada tuhan mereka itu dan mereka itulah yang beroleh kemenangan dengan masuk syurga dan luput daripada api neraka”.</p>

Daripada petikan dan perbandingan ini jelas perbezaan antara *Tafsir al-Baydawi* dan tafsir *Turjuman al-Mustafid*. *Tafsir al-Baydawi* merupakan sebuah tafsir yang dihurai secara panjang lebar manakala *Turjuman al-Mustafid* adalah tafsir ringkas.

PERSAMAAN ANTARA TAFSIR AL-BAYDAWI DAN TAFSIR TURJUMAN

Setelah membuat perbandingan antara kedua-dua tafsir ini dapat rumuskan terdapat beberapa persamaan dan perbezaan antara kedua-dua tafsir ini. Persamaan antara kedua-dua tafsir boleh dirumuskan seperti berikut:

- i. **Mukadimah surah:** Terdapat di dalam kedua-dua tafsir mukadimah bagi setiap surah. Namun terdapat perbezaan pada isi kandungannya.
- ii. **Makkiyyah & Madaniyyah.** Kedua-dua tafsir memberi kenyataan tentang status Makkiyyah atau Mandaniyyah setiap surah.
- iii. **Bilangan ayat:** Kedua-dua tafsir menyentuh tentang bilangan ayat setiap surah. Namun terdapat perbezaan pada angkanya.
- iv. **Fadilat Surah:** Kedua-dua tafsir menyebut tentang Fadilat surah-surah. Namun terdapat perbezaan pada kandungan dan rujukan.
- v. **Huraian Qiraat:** Kedua-dua tafsir menghurai tentang perbezaan qiraat. Namun terdapat perbezaan pada kandungan dan metode.

⁴⁸ *Anwar al-Tanzil wa Asrar al-Ta'wil* j. 1, h. 39.

⁴⁹ *Turjuman al-Mustafid*, h. 3.

⁵⁰ *Anwar al-Tanzil wa Asrar al-Ta'wil* j. 1, h. 40.

⁵¹ *Turjuman al-Mustafid*, h. 3.

PERBEZAAN ANTARA TAFSIR AL-BAYDAWI DAN TAFSIR TURJUMAN AL-MUSTAFID

Walaupun terdapat persamaan antara kedua-dua buah tafsir ini pada beberapa aspek sebagaimana yang telah dinyatakan di atas, namun apabila diperhalusi ternyata terdapat perbezaan yang sangat ketara antara kedua-dua buah tafsir ini.

- i. **Mukadimah surah:** Terdapat di dalam kedua-dua tafsir mukadimah bagi setiap surah. Namun terdapat perbezaan pada isi kandungannya. Mukadimah tafsir surah al-Fatihah dalam tafsir al-Baydawi terdapat petikan daripada ayat-ayat al-Quran dan hadis-hadis yang berkaitan dengan surah. Manakala di dalam tafsir Turjuman hanya huraian ringkas sahaja. Bagi surah al-Baqarah pula, Tafsir al-Baydawi hanya menyatakan bilangan ayat sahaja sebagai mukadimah. Kemudian diteruskan dengan huraian tafsir. Manakala tafsir Turjuman, selain disentuh bilangan ayat terdapat juga fadilat surah.
- ii. **Makkiyyah & Madaniyyah:** Kedua-dua tafsir memberi kenyataan tentang status Makkiyyah atau Mandaniyyah setiap surah. Di dalam tafsir al-Baydawi bagi surah al-Fatihah dinyatakan perbezaan pendapat tentang Makkiyyah atau Mandaniyyah surah ini. Manakala di dalam tafsir Turjuman hanya menyebut Makkiyyah sahaja.
- iii. **Fadilat Surah:** Kedua-dua tafsir menyebut tentang fadilat surah-surah. Namun terdapat perbezaan. Di dalam tafsir al-Baydawi adakalanya disebut fadilat surah di permulaan surah seperti surah al-Fatihah. Dan ada kalanya diletak di akhir surah seperti surah al-Baqarah. Manakala di dalam tafsir Turjuman disebut pada permulaan setiap surah.⁵²

Perbezaan yang paling ketara antara kedua-dua tafsir ialah:

Pertama: Bilangan Ayat Setiap Surah

Walaupun kedua-dua tafsir ini menyebut bilangan ayat bagi setiap surah tetapi terdapat perbezaan yang sangat ketara antara kedua-duanya. Daripada 18 surah yang telah diteliti dan dibandingkan hanya enam surah sahaja yang terdapat persamaan bilangan ayat antara kedua-dua tafsir. Sebagai contoh surah al-Baqarah dalam tafsir al-Baydawi menyatakan bilangan ayatnya ialah 287⁵³ sama dengan bilangan Ahli `Adad Basri.<sup>54</sup> Manakala dalam Turjuman menyatakan bilangan ayat surah tersebut ialah 286<sup>55</sup> bersesuaian dengan Ahli `Adad Kufi.⁵⁶

---

⁵² Abd Rauf al-Fansuri (1951), *Turjuman al-Mustafid*, Kaherah: Mustafa al-Halabi, h. 2 dan 3.

⁵³ *Anwar al-Tanzil wa Asrar al-Ta`wil* j. 1, h. 33.

⁵⁴ *Al-Bayan fi `Add Ay al-Qura'an*, Abu `Amr al-Dani (1994), Kuwait: Markaz al-Makhtut, h. 140.

⁵⁵ *Turjuman al-Mustafid*, h. 3.

⁵⁶ Abu `Amr al-Dani (1994), *al-Bayan fi `Add Ay al-Qura'an*, Kuwait: Markaz al-Makhtut, h. 140.

Kedua: Huraian Qiraat

Walaupun di dalam kedua-dua tafsir ini mengandungi huraian qiraat tetapi dengan membuat perbandingan secara khusus nyata perbezaan yang ketara antara huraian qiraat dalam kedua-dua karya ini. Sebagai contoh al-Baydawi di dalam tafsirnya tidak memberi tumpuan kepada Imam atau riwayat qiraat tertentu.⁵⁷ Tetapi tafsir Turjuman telah memberi fokus hanya kepada tiga riwayat qiraat sahaja iaitu Qalun, al-Duri dan Hafs.⁵⁸ Malah beliau menyusun ikhtilaf qiraat bagi riwayat-riwayat ini secara teratur daripada surah al-Fatihah hingga al-Nas.

KESIMPULAN

Setelah membuat perbandingan antara kitab tafsir *Anwar al-Tanzil wa Asrar al-Ta'wil* yang terkenal dengan nama pengarangnya al-Baydawi dengan kitab tafsir *Turjuman al-Mustafid* karangan Abd Rauf al-Fansuri boleh disimpulkan sebagaimana berikut:

- i. Terdapat persamaan beberapa aspek antara kedua-dua tafsir, namun persamaan ini hanya pada luaran sahaja. Apabila diteliti secara khusus nyata perbezaan yang sangat jelas antara kedua-dua tafsir ini.
- ii. *Turjuman al-Mustafid* karangan Abd Rauf al-Fansuri tidak sesuai dikatakan sebagai terjemahan bagi tafsir al-Baydawi sebagaimana yang tertulis pada cetakan al-Halabi Mesir tahun 1951.
- iii. Kitab ini merupakan karya asli Abd Rauf al-Fansuri kerana itu beliau namakan sebagai Turjuman yang memberi gambaran ia adalah sebuah terjemahan maksud ayat-ayat al-Quran bukan sebagai tafsir seperti al-Baydawi atau terjemahan daripadanya.

PENGHARGAAN

Berikut merupakan alamat email penulis jika perlu untuk dihubungi dan pertanyaan lanjut.
baha.mokhtar@unissa.edu.bn dan effat@kuipsas.edu.my.

---

⁵⁷ Lihat mukadimah tafsir *Anwar al-Tanzil wa Asrar al-Ta'wil* j. 1, h. 23

⁵⁸ "Ikhtilaf Qiraat Kitab Tujuman al-Mustafid: Analisis Metodologi" Ahamad Baha' bin Mokhtar (2012), kertas kerja dalam buku *Membongkar Rahsia Pendidikan Islam*, Kolej Universiti Perguruan Ugama Seri Begawan Brunei. h. 1.

RUJUKAN

- ʿAbd Allah bin ʿUmar al-Baydawi (1418 H). *Anwar al-Tanzil wa Asrar al-Taʿwil*, Beirut: Dar Ihyaʿ al-Turath al-ʿArabi.
- A.H. Johns (1998). “*The Qur’an In The Malay World: Reflections On ‘Abd Al-Ra’uf Of Singkel’ (1615–1693)*” artikel di dalam *Journal of Islamic Studies*, Bil. 9, h. 120-145.
- Abd Rauf al-Fansuri (1951). *Turjuman al-Mustafid*, Kaherah: Mustafa al-Halabi.
- Ahamad Baha’ bin Mokhtar (2012). “Ikhtilaf Qiraat Kitab Tujuman al-Mustafid: Analisis Metodologi, kertas kerja dalam buku Membongkar Rahsia Pendidikan Islam, Kolej Universiti Perguruan Ugama Seri Begawan Brunei.
- _____ (2012). Kertas Kerja Seminar The 2nd Annual International Quranic Conference 2012, Bertajuk: “Ikhtilaf Qiraat Kitab Turjuman al-Mustafid Oleh Syeikh Abd Rauf al-Fansuri: Satu Sorotan”.
- Blog wahyunishifaturrahmah: <http://wahyunishifaturrahmah.wordpress.com/> pada 7 November 2012.
- Muhammad al-Sayyid Husyan al-Dhahabi (t.t). *al-Tafsir wa al-Mufasssirun*, 3 jld. Kaherah: Maktabah Wahbah.
- Peter G. Riddell (2001). *Islam And The Malay-Indonesian World: Transmission And Responses*. London: C. Hurst & Co. Publishers.
- Syahrizal Abbas "Syeikh Abdurrauf (1995). *Syiah Kuala dan Corak Pemikiran Hukum Islam (Kajian Terhadap Kitab Mir'at al-Tullab Tentang Hakim Wanita)*". (Kertas Projek, Institut Agama Islam Negeri Ar-Raniry Darussalam, Banda Aceh:).
- Wan Nasyrudin Wan Abdullah (2008). “*Tafsir Tarjuman al-Mustafid: Kajian Intertekstualiti*” Tesis Ph.D. Jabatan al-Quran dan al-Hadith, Akademi Pengajian Islam, Universiti Malaya.